

Szkolnictwo średnie żeńskie w okresie międzywojennym

Kształcenie dziewcząt, wraz z wkroczeniem Polski w nowy etap historyczny, uległo tak samo jak życie całego narodu gruntownym przeobrażeniom. W II Rzeczypospolitej wprowadzono powszechne, bezpłatne i obowiązkowe nauczanie na szczeblu podstawowym. Objęto nim zarówno chłopców, jak i dziewczęta. Przed pierwszą wojną światową, tylko na ziemiach polskich pozostających pod władzą Niemiec, dzieci objęte były obowiązkiem kształcenia na poziomie podstawowym. Wprowadzenie obowiązkowej szkoły powszechnej już w początkach niepodległości państwa polskiego otworzyło nowe możliwości zarówno młodzieży męskiej, jak i żeńskiej. Po ukończeniu szkoły powszechnej młodzież mogła podjąć dalszą naukę w szkołach średnich.

W latach zaborów szkolnictwo średnie żeńskie stanowiło odrębny tor edukacyjny, różniący się w sposób zasadniczy tak pod względem organizacyjnym, jak i programowym od męskich szkół średnich. Już jednak w XIX wieku zaczęły pojawiać się głosy za demokratyzacją wiedzy. Propozycje zmian pojawiły się podczas pierwszej wojny światowej. Wtedy to, środowiska nauczycielskie opowiedziały się za powstaniem średnich szkół męskich i żeńskich o jednakowym programie i poziomie nauczania. Podważona została tym samym zasadność dalszego istnienia uprzywilejowanego ośmioklasowego gimnazjum klasycznego, które przeznaczone było tylko dla młodzieży męskiej i stanowiło ich drzwi do studiów uniwersyteckich. Podstawę zmian przeprowadzonych w szkolnictwie średnim stanowił opublikowany w 1919 r. Program naukowy szkoły średniej. Zapowiadał on likwidację dawnych gimnazjów klasycznych, gimnazjów i szkół realnych oraz liceów, które działały głównie w Galicji i zaborze pruskim. Na ich miejsce miała zostać utworzona jednolita szkoła średnia ogólnokształcąca. W jej skład miało

wchodzić osiem klas, z których pierwsze trzy, jako gimnazjum niższe miało mieć jednakowy program. Klasy od IV do VIII tworzyły gimnazjum wyższe i realizowano w nich odmienny program dydaktyczny. Funkcjonował w nich podział na trzy wydziały: matematyczno-przyrodniczy, humanistyczny z łaciną oraz klasyczny. W pierwszym podstawę stanowiła matematyka, fizyka z kosmografią, chemia i przyrodoznawstwo; w drugim – język polski, łaciński i historia; w trzecim – język łaciński i grecki oraz kultura klasyczna. Priorytetem gimnazjów wyższych było zaznajomienie uczniów z kulturą narodową na tle kultury światowej. Miało się to dokonywać przy jednoczesnej realizacji celów formalnych, jak np. kształcenie wyobraźni, samodzielności myślenia, wyrobienie myślenia historycznego.

Nowe programy nauczania były takie same dla szkół męskich, jak i żeńskich. Po raz pierwszy w dziejach polskiej oświaty średnia szkoła żeńska zyskała oficjalne równouprawnienie. Istniejące pensje żeńskie o zróżnicowanych programach i odmiennej organizacji, zaczęły się przekształcać w gimnazja odpowiadające nowemu systemowi szkolnictwa (niektóre z nich już w latach wojny uległy przekształceniu w szkoły siedmio i ośmioklasowe). Poszerzyły one swoje programy nauczania o język łaciński oraz ujednoliciły program matematyki i fizyki z programami gimnazjów męskich. Dzięki temu mogły przygotować młodzież żeńską do egzaminów maturalnych, niezbędnych do podjęcia dalszej nauki na wyższych uczelniach. Otwarcie kobietom dostępu do studiów wyższych wpłynęło znacznie na wzrost atrakcyjności takich szkół wśród dziewcząt. Ukończenie studiów, ze względu na ich rangę społeczną, ułatwiało kobietom podjęcie samodzielnego życia. Mogły np. same decydować o wyborze partnera. Otrzymanie wyższego wykształcenia wiązało się też z perspektywą lepiej płatnej posady i zdobyciem w ten sposób większej niezależności materialnej. Wpływało to w dużym stopniu na polepszenie ich pozycji społecznej, dlatego też coraz liczniej dążyły one do zdobycia wyższej edukacji.

Wprowadzenie w życie nowych programów nauczania najwcześniej

dokonało się na terenie byłego Królestwa Polskiego, bo już w 1921 r. W Poznaniu i na Pomorzu przeobrażenia te zakończyły się dopiero w 1926 r. To opóźnienie wiązało się prawdopodobnie z utrzymującym się na tych terenach tradycyjnym wzorcem rodziny patriarchalnej, stawiającym kobietę niżej od mężczyzny w hierarchii rodzinnej.

Zdecydowaną większość szkół średnich stanowiły szkoły prywatne. W pierwszych miesiącach 1918 r. w Warszawie funkcjonowało 81 szkół żeńskich, wśród których nie było ani jednej państwowej. Uczęszczało do nich 15079 uczennic,. Dopiero we wrześniu upaństwowiono jedną z istniejących pensji, przekształcając ją w gimnazjum im. Królowej Jadwigi. W dalszym okresie państwo na tym terenie przejęło pięć dalszych szkół i utworzyło ponadto dwie nowe. W okresie II Rzeczypospolitej działało w Warszawie osiem żeńskich gimnazjów państwowych i jedno samorządowe.

W roku szkolnym 1922/23 na terenie Rzeczypospolitej działały 762 gimnazja ogólnokształcące. Naukę pobierało w nich 227 129 uczniów, w tym 90 105 dziewcząt (ok.40%). Państwo utrzymywało w tym okresie 260 szkół, w tym 180 męskich, 46 koedukacyjnych i 34 żeńskie. Łącznie pobierało w nich naukę 102 555 uczniów, wśród nich było 19 877 dziewcząt (ponad 19%). W wielu ośrodkach funkcjonowały wyłącznie szkoły męskie utrzymywane przez państwo oraz świeckie organizacje społeczne. Szkoły koedukacyjne stanowiły nowość w systemie edukacyjnym i dlatego były nieliczne. Znajdowały się one przede wszystkim w mniejszych miastach i miasteczkach. Reszta młodzieży kształciła się w szkołach prywatnych, które były utrzymywane przez osoby indywidualne oraz władze samorządowe, instytucje religijne, stowarzyszenia oświatowe i organizacje nauczycielskie. Naukę w nich pobierało 124 574 uczniów, z czego 70 228 to dziewczęta (ponad 56%). Procentowy udział młodzieży żeńskiej był jak widać znacznie większy wśród uczniów szkół prywatnych. Oznacza to, że droga do zdobycia przez kobiety średniego wykształcenia wiodła przede wszystkim

przez kosztowną i nierzadko nienajlepszą pod względem poziomu naukowego szkołę prywatną.

Rozmieszczenie szkół średnich na terenach Polski było nierównomierne. Za centrum kształcenia na poziomie średnim można uznać w tym czasie Warszawę oraz województwo łódzkie. W roku szkolnym 1922/23 w stolicy funkcjonowało 106 szkół, do których uczęszczało 32 952 uczniów, w tym 18 015 uczennic (ok. 55%). W województwie łódzkim istniało 91 szkół, kształciło się w nich 25 381 uczniów, z czego 954 to dziewczęta (ok. 4%). Przez pierwsze dziesięciolecie liczba szkół, jak i uczącej się w nich młodzieży uległa niewielkim zmianom. Do roku szkolnego 1927/28 liczba gimnazjów zwiększyła się o 18. Wbrew pozorom nie wiązało się to ze wzrostem liczby uczniów, która obniżyła się o ponad 10 000; dotyczyło to głównie dziewcząt. Zauważalny był jedynie niewielki wzrost młodzieży żeńskiej w szkołach państwowych, do 2 000 uczennic. W następnym dziesięcioleciu liczba szkół uległa zmniejszeniu, w roku szkolnym 1935/36 wynosiła 711. Ograniczeniu uległa także ilość uczącej się młodzieży do 181 090, w tym dziewcząt było 75 986 (ok. 42%). Należy jednak zaznaczyć, że te tendencje spadkowe dotyczyły głównie szkół prywatnych. Podczas gdy w tych placówkach liczba uczącej się młodzieży żeńskiej spadła do 42 000, to w szkołach państwowych zwiększyła się do blisko 29 500, przy jednoczesnym wzroście ich sieci do 303.

W 1922 r. została przeprowadzona ankieta wśród 3716 absolwentów 152 szkół średnich ze wszystkich byłych dzielnic zaborczych. Wyniki tej reprezentatywnej ankiety sugerowały, że wyższe aspiracje po ukończeniu szkoły średniej wykazywały dziewczęta. Prawdopodobnie była to oznaka ich dążenia do osiągnięcia niezależnego stanowiska społecznego i prób przełamania tradycyjnego modelu rodziny. Największą popularnością wśród absolwentek cieszył się zawód nauczycielki. Za jego podjęciem opowiadało się 26.7% ankietowanych, podczas gdy za pozostaniem lekarką – 1.7%. O ile warunki materialne nie zmuszały je do podjęcia od razu po

ukończeniu szkoły posady np. urzędniczki, to dążyły one do studiów wyższych. Można wnioskować, że motywem wyboru stanowiska biuralistki, korespondentki itp. była częściej konieczność życiowa, najczęściej trudności materialne, niż chęć zaspokojenia w ten sposób własnych aspiracji zawodowych.

Wobec stosunkowo wysokich kosztów kształcenia szkoły średnie ogólnokształcące były dostępne przede wszystkim dla młodzieży wywodzącej się z rodzin lepiej sytuowanych oraz dla inteligencji, zatrudnionej głównie w służbie państwowej. Dodatkowym czynnikiem, który wpływał na większe możliwości kształcenia młodzieży wywodzącej się z tego środowiska, było przysługujące im pierwszeństwo w przyjmowaniu ich do szkół państwowych, których sieć, jak już wspomniano, nie była wystarczająco rozbudowana. Pobierano od nich przy tym połowę pełnej stawki za naukę w gimnazjum (przeciętnie wynosiła ona od 200 do 300 zł.). W przypadku kształcenia dzieci przez urzędników w szkołach prywatnych, otrzymywali oni od państwa zwrot połowy poniesionych kosztów (opłata za naukę w szkołach prywatnych wynosiła przeciętnie 700 zł.). Ta grupa społeczna wysoko ceniąc sobie wartość wykształcenia, starała się nadać mu charakter dziedziczny. Dla biednych, aczkolwiek wybitnych jednostek, istniała szansa bezpłatnej nauki.

Pod koniec lat dwudziestych poziom nauczania w gimnazjach żeńskich był wysoki w porównaniu do lat wcześniejszych. Świadczyła o tym jakość egzaminów maturalnych. Liczba kobiet otrzymujących świadectwa dojrzałości była dość znaczna. W Warszawskich szkołach państwowych w 1929/30 r. egzamin dojrzałości zdało 83% abiturientek, a w szkołach prywatnych – 73%. W 1935 r. w całym kraju do egzaminu dojrzałości przystąpiło 9 565 mężczyzn i 5 377 kobiet (prawie 36% ogólnej liczby). Świadectwo dojrzałości otrzymało 8 171 mężczyzn i 4 649 kobiet (ponad 36% ogółu).

Dziewczęta mogły na poziomie ponadpodstawowym kształcić się również w seminariach nauczycielskich i ochroniarskich, które po 1932 r. zostały przekształcone w licea pedagogiczne i licea

wychowawczyń przedszkoli. Ich ukończenie uprawniało także do podjęcia studiów wyższych.

Dopiero w dwudziestoleciu kobiety studiują na wszystkich wydziałach świeckich, łatwiej są dopuszczane do stanowisk asystenckich, częściej zgłaszają się do habilitacji. Część z nich pojawiła się na krótko, aby tylko posłuchać określonych wykładów. W gronie studiujących kobiet nie zabrakło też takich, które poszły na studia, bo „było to modne i nowoczesne”. Niejedna jako główny cel miała „zaliczenie” największej liczby zabaw i zdobycie kandydata na męża. Powyższe motywacje studiowania nie były niczym nadzwyczajnym. Istniała jednak przeważająca grupa kobiet, dla których okres studiów to czas zdobywania potrzebnej wiedzy i przygotowania do zawodu.

W roku akademickim 1920/21 studentki na uniwersytetach polskich stanowiły grupę nie przekraczającą 40% ogółu studentów. Wykaz liczby mężczyzn i kobiet na poszczególnych wydziałach tych uczelni obrazowo przedstawia poniższa tabela. Zawiera ona dane odnośnie siedmiu uczelni, z których tylko jedna, uniwersytet w Lublinie, nie należała do placówek państwowych.

Jeśli szukają Państwo pomocy w napisaniu własnej pracy - potrzebują Państwo fachowych konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - profesjonalna pomoc w pisaniu prac w granicach prawa.